

**ORSZÁGOS RABBIKÉPZŐ – ZSIDÓ EGYETEM**

**ZSIDÓ KULTÚRATÖRTÉNET MESTERSZAK**

**Tamásné Jámbor Andrea**

**Szeged múzsája – Fischhof Ágota  
élettörténete**

**Budapest, 2025.**

*„Könyvek közül, ha némán kitekintesz  
Betűktől ittas szemmel, vágyva, mondd,  
Érzed te is a békés bánatot,*

*Mely engem csendes esti dalra ihlet?  
Benned, mint hallgatóg hattyú a tón,  
Boldog nyugodtan ring e fájdalom?’<sup>1</sup>*

## **Bevezetés**

Fischhof Ágota egykor legendás, ikonikus alakja volt Szeged kulturális életének, de mára méltatlanul elfeledetté vált. Élettörténete kevésbé ismert szélesebb körökben, pedig sok szempontból kimondottan érdekes és tanulságos kordokumentum, hiszen kiválóan példázza a századforduló környékén élt művelt, intelligens, magasan képzett, modern nőtípust, amely szakított a korábbi évszázadok hagyományaival, a feminizmus lelkes híve volt, és életét nem kizárólag a házasságnak és a gyermekvállalásnak szentelte. Ágota személye és életútja azért is tarthat számot érdeklődésre, mivel számtalan tehetséges és híres művésznak is fontos szerepet játszott a szakmai fejlődésében és munkásságában, ráadásul nem egy páratlan alkotást kifejezetten az ő szépsége és magával ragadó egyénisége ihletett. Az alábbiakban szeretném részletesen bemutatni a különleges személyiségű könyvtárolány életét a család háttértörténetétől kezdve a tanulmányain, a hivatásán, valamint a feminizmushoz és a művészetekhez fűződő kapcsolatán át egészen a vészkorszakig és a késői éveikig.

## **A család története**

A Fischhof család felmenői a 19. század utolsó harmadában költöztek Temesvár mellől Szegedre. A német nyelvű zsidó család neve többféle alakban is fennmaradt a korabeli iratokban, mint például Fischhof, Fischlof, Fischhoff és Fischhoff. Ágota apai nagyapja, Fischhof Lipót (1814-

---

<sup>1</sup> Juhász Gyula: *Ex Libris Ágotának*

1889) Bonyhádról származott, és több testvére is volt, például Fischhof Gyula törvényszéki írásszakértő, a nyitrai bíróság szakembere, aki később a Magyar-Olasz Bank szegedi fiókintézetének igazgatója, a Szegedi Atlétikai Klub Igazgatótanácsának valamint a Múzeum és Könyvbarátok Egyesületének tagja volt, és Fischhof Henrik, aki a Szegedi Hitelbank Részvénytársaság intézeti ügyészévé vált.<sup>2</sup>

Ágota édesapja, Fischhof Sámuel (1863-1944) még a Temes vármegyei Rékáson (Temesrékáson) született, édesanyja Boskovitz Regina volt. A család hajdan jelentősebb földbirtokot örökölt, ám ezt elveszítették a családfő, Fischhof Lipót kártyaszennvedélye következtében. A családi legendárium szerint Lipót a kártyaadósság miatt lett öngyilkos, és egy levelet hagyott hátra fiának, amelyben óva intette a szerencsejátéktól, és ezt Sámuel egész életében be is tartotta. Az árván maradt gyerekekről legidősebb nővérük, Fischhof Vilma, a későbbi Gömöri Lajosné gondoskodott, aki 1884-1897-ig óvónő volt a hitközségnél, majd a szegedi népiskola tanítónője.<sup>3</sup>

Fischhof Sámuel 30 éves korában vette feleségül a jómódú földbirtokos Léderer család egy kastéllyal nem rendelkező ágából származó Léderer Juliannát, (1873-1944) Léderer Zsigmond és Wolf Anna lányát. A házasságkötésre Julianna szülőfalujában, Csúrogon került sor, vélhetően szabadtéri *hüpe* alatt, mivel a faluban nem működött zsinagóga.

Sámuel még fiatalon sok időt töltött észak-európai országokban, és ott megtanult egy különleges téglagyártási technológiát, amellyel tartós dísz- és falazótéglákat lehetett készíteni. Egy korabeli laptudósítás szerint már a kezdetektől ő vezette az 1896-ban Milkó Vilmos és fiai által alapított Szegedi Keramit és Műtéglagyár Rt. igazgatótanácsát, de a családi emlékezet ennek ellentmond, mert a családtagok visszatekintései alapján Fischhof Sámuel egyszerű irodai beosztottból lett a város második téglagyárának vezetője. Számos szegedi polgárhoz hasonlóan segítette az új zsinagóga felépítését, egyrészt anyagi hozzájárulással, másrészt a gyár kedvezményrel szállította az épület falainak burkolásához szükséges modern, natúr színű nyers téglát. Fischhof Sámuel neve a mai napig olvasható a szegedi zsinagóga felújított padsorainak réz névtábláján, a 105. számú helyen. A gyár számtalan üzleti megrendelésnek tett eleget helyi és országos közösségi létesítmények létrehozásakor, például közreműködött a szegedi utászlaktanya,

---

<sup>2</sup> Szabó Tamás: „A Tahiti Madonna II./1.” In: *Szeged*, 28.évf. 11. 8.o.

<sup>3</sup> Szabó Tamás: A Tahiti Madonna II./1, 8.o

a hódmezővásárhelyi gimnázium, a nagybecskereki és a temesvári zsinagóga, a kolozsvári Bolyai Egyetem, és a debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem építésében.<sup>4</sup>

A családban négy gyermek született, Ágota 1895. június 4-én másodikként érkezett bátyja, Fischhof György (1894-1916) után, majd őket követte Fischhof Margit (1897-1944) és Fischhof Endre (1900-1945). A születési anyakönyv szerint Ágota héber neve *Mirl* volt.

A négy gyermek közül Gyuri és Ágota még a Korona (ma Hajnóczy) utca 6. szám alatt jött világra, de később a család átköltözött a Feketeföldek 44. szám alá, ahol a vállalkozás egyik ügyintéző helye is volt. Ma ez a Cserepes sor, a Szabadkai út, és a vasút által határolt területnek felel meg.<sup>5</sup>

A családban nagy gondot fordítottak a gyermekek jó neveltetésére, amely a sportot és a kultúrát is magában foglalta. Ágota visszaemlékezései szerint édesapja spártai elveket vallott a gyermeknevelés terén, amelybe az is beletartozott, hogy lószőr párnán kellett aludnia, nem volt téli takarója, és 16 foknál nem lehetett több a szobájában. De Fischhof Sámuel nagy hangsúlyt fektetett az erőnlét fejlesztésére is, ennek köszönhető, hogy Ágota már kislány korában úszott, vívott, korcsolyázott és teniszezett.<sup>6</sup> Margit húgával együtt tagja volt a Szegedi Atlétikai Klubnak, ahol rendszeresen versenyzett is. Az édesanyjuk, Léderer Julianna művelt asszonyként leányait a kultúra, a művészet, és az irodalom szeretetére nevelte. Gyakran megjelentek együtt a Zsidó Nőegyletnek a Tisza Szállóban tartott jótékony célú művészestélyein, rendezvényein.<sup>7</sup>

Ágota az elemi iskolát a helyi izraelita népiskolában végezte, a polgárit 1911-ben fejezte be a Felső Állami Leányiskolában. Több nyelven is beszélt, németre és franciára Balázs Béla édesanyja, Bauer Simonné tanította. De tanult zongorázni is Király-König Pétertől, és rajzolni Heller Ödöntől.<sup>8</sup>

### **Az első szegedi könyvtárosnő**

Móra Ferencről származik a következő idézet: „*Könyvtárba csak az való, aki szerelmes a mesterségébe.*”<sup>9</sup> Ágota esetében a könyvek iránti rajongás már egészen fiatal korában megmutatkozott. Édesapja nagy könyvtárral rendelkezett, amelyben főként klasszikusok kaptak

---

<sup>4</sup> Szabó Tamás: „Pillanatok-sorsok-művek” In: *Bácsország*, 2016. 3-4. szám 38.o.

<sup>5</sup> U.o.

<sup>6</sup> *Interjú Hézer Béláné Fischhof Ágotával.* (Gépirat) Somogyi-könyvtár, Helyismereti gyűjtemény, 1974. 4.o.

<sup>7</sup> Szabó Tamás: „Pillanatok, sorsok, művek” 39.o.

<sup>8</sup> Apró Ferenc: „Fischhof Ágota csodálatos élete” In: Szeged, 1995.június, 36.o.

<sup>9</sup> Bozóky Éva, *Látogatóban Móra Ferenc „kisinasánál”*. in: *Nők Lapja*, 1976, 28.évf.26. szám, 9.o.

helyet, így Ágota rengeteget olvasott. Hihetetlen tudásszomj fűtötte, rajongott az irodalom és a művészetek iránt. Még 1913-ban, Tömörkény István igazgatósága alatt lett rendszeres látogatója a Somogyi-könyvtárnak, így figyelt fel rá az akkoriban teremfelügyelőként dolgozó Móra Ferenc. Ágota erről így számolt be visszaemlékezéseiben:

*„(...) valahogy én már gyerekkorom óta annyira szerettem a könyvet, édesapámnak is szép könyvtára volt, és azokat én bújtam, kedvet kaptam, hogy könyvtáros legyek. Kezdtém bejárni a Somogyi könyvtárba. Móra Ferenc és Tömörkény István is látták, mennyire érdekelnek a könyvek és milyen érdekes könyveket kérek. És akkor egy szép napon bementem az irodába, és azt mondtam, hogy ezt a pályát szeretném választani, valahogy itt ha lehetne, nem kell nekem a nagy íróasztal, az az Övé volt, valahol leülök, és amit lehet segítek. Móra erre kezet rázott, és azt mondta: nagyon örülök ennek és szívesen látjuk.”<sup>10</sup>*

Ezt követően Ágota évekig a könyvtár díjtalan gyakornokaként tevékenykedett. Az alapvető ismeretekre Szász Gyula iskolaigazgató, a könyvtár és a múzeum külső munkatársa tanította meg. 1916-ban Móra Ferenc fedezett fel egy hirdetést egy német lapban a berlini *Hochschule für Bibliothekarinnen* könyvtárosnő képzéséről, és javasolta Ágotának, hogy jelentkezzen a főiskolára. Ebben Tömörkény István is támogatta, aki Ágota emlékei szerint nagyra becsülte a bátorságát, hogy vállalja a tanulmányokat német nyelven.<sup>11</sup> Mivel a háborús időkben nehéz volt útleválhoz jutni, Móra Ferenc segítséget kért ebben barátjától, Szalay József szegedi főkapitánytól, aki híres bibliofil és gyűjtő, valamint a Dugonics Társaság elnöke volt.<sup>12</sup>

A kétéves képzésen harmincan vettek részt, főként lengyelek. Ágota volt az egyetlen magyar hallgató. Tanult könyvtártörténetet, katalogizálást, bibliográfia-készítést, irodalomtörténetet, könyvkötészetet, latint és görögöt. Eközben a berlini *Staatsbibliothek* könyvtárban is dolgozott, ahol csekély tiszteletdíjért a háborús magyar irodalmat dolgozta fel rövid összefoglalókban.<sup>13</sup> 1918 őszén egy ideig a bécsi könyvtárakat is tanulmányozta, majd végleges hazatérése után 1919. május 19-én nevezte ki a város könyvtártisztjé.<sup>14</sup> Ő volt Szegeden az első nő, aki fizetett állásban könyvtárban dolgozhatott. Ebben az időszakban, Tömörkény István halála után már Móra Ferenc vezette az intézményt, akivel Ágota különösen jó kapcsolatot ápolt.

---

<sup>10</sup> *Interjú Hézer Béláné Fischhof Ágotával.* (Gépirat) Somogyi-könyvtár, Helyismereti gyűjtemény, 1974. 2.o.

<sup>11</sup> U.o. 2.o.

<sup>12</sup> Bozóky Éva 8.o.

<sup>13</sup> Apró Ferenc 36.o.

<sup>14</sup> Szabó Tamás: A Tahiti Madonna II./1, 3.o

Első feladata a kézikönyvtár átrendezése volt, és szintén ekkortájt ő fordította franciára Móra szavait, amellyel üdvözölte a Közművelődési Palotát megtekintő De Tournadre tábornokot. 1919 tavaszán és késő nyarán Juhász Gyula javaslatára és Móra támogatásával ő rendszerezte az akkori Berliini körúton (ma Moszkvai krt. 12-18.) található új Honvéd Gyalogsági Fióklaktanyába áthelyezett Munkásotthon könyvtárának anyagát is az épület május 1.-i átadása alkalmából. Könyvtárosi éveinek egyik legmeghatározóbb teljesítménye az évtizedekig használatos – Mórától még Tömörkény idejében átvett – tárgyszó-katalógus kibővítése volt, amelyhez a Németországban tanult módszereket használta fel. Különösen figyelemre méltó, és megmutatja, hogy Ágota mennyire a szívében viselte a könyvtár sorsát, hogy fizetését a szülei engedélyével befektette a könyvtári munkába, mert másként nem lett volna pénz a nagy lexikon-katalógusra, valamint az ötnyelvű katalógusra, amelyek létrehozása szintén az ő érdeme.<sup>15</sup>

Ágota könyvtárosi feladatai mellett az intézmény érem- és pénzgyűjteményét gyarapító adományok átvételével is foglalkozott, és bejegyezte a tárgyi emlékeket a könyvtárral közös intézmény, a Szeged Városi Múzeum leltárnaplójába. Ő maga is számos érem- és pénzritkaságot, könyveket, valamint tárgyakat adományozott a Kultúrpalota gyűjteményébe. Ekkortájt rendszeresen írt könyvismertetések is a Szegedi Napló számára. Ágota 1923-ig volt a könyvtár munkatársa. Lelkesen és odaadással végezte a munkáját, és évekkel később is szívesen idézte fel ezt az eseménydús időszakot:

*„Felejthetetlen évek voltak! Odajártak az új egyetemről a professzorok, diákok is. Irodalomjegyzékeket kértek, kutatásaikhoz én készítettem elő a könyveket, közben katalógusokat szerkesztettem, kézikönyvtárt gondoztam, tájékoztattam, nem váltak úgy szét a munkafolyamatok, ahogy ma.”<sup>16</sup>*

## **Feminizmus és házasság**

Ágota tanult, intelligens, haladó gondolkodású fiatal lányként nyitott volt az új, modern eszmék iránt is, annak ellenére, hogy saját elbeszélése alapján a családjában ezzel nem mindenki értett egyet. Édesapja például kimondottan maradinak számított, még a lányok továbbtanulását és

---

<sup>15</sup> Interjú Hézer Béláné Fischhof Ágotával 2.o.

<sup>16</sup> Bozóky Éva 9.o.

önállósodását is ellenezte.<sup>17</sup> Édesanyja viszont támogatta a nők pályaválasztását és közéleti szerepvállalását is, így Ágota már 1911 és 1913 között egyike volt a kevés fiatal lánynak Szegeden, akik tagjai voltak a szegedi Ferrer-körnek, és rendszeresen részt vett a *Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesülete* helyi fiókszervezetének ismeretterjesztő előadásain.<sup>18</sup> Később 1913 nyaratól számos nőtársával együtt – mint Aczél Mária, Back Margit, Hevesi Irén, és Pick Margit – elsőként lett tagja a Szegedi Leány Egyesületnek, majd a Szegedi Feminista Egyesületben is szerepet vállalt.<sup>19</sup>

A magyarországi Feministák Egyesülete 1904. december 19-én alakult meg olyan hölgyek szervezésével – mint Glücklich Vilma, Steinberger Sarolta, vagy Bedy-Schwimmer Rózsa - akik az országban az elsők között szereztek nőként egyetemi diplomát. Céljaik közé tartozott a magyar nő jogi, társadalmi és gazdasági helyzetének emelése, a női munka érdekeinek megóvása, és mindennemű kulturális mozgalomban való részvétel. A Feministák Egyesülete 1905-ben csatlakozott a Nők Választójogi Világszövetségéhez, és az 1911-es stockholmi kongresszuson elnyerték az 1913-ra szóló szervezési jogot.<sup>20</sup>

Az 1913 nyarán Budapesten megrendezett Nők Nemzetközi Választójogi Szövetségének hetedik világkongresszusára érkezett 3000 résztvevő mintegy 8 millió nőt képviselt. A kongresszus tagjai kirándulásokon ismerkedtek meg Magyarország több városával, így jutott el egy csoport Szegedre, ahol előre is vetítették egy hamarosan létrejövő helyi egyesület tervét.

A Szegedi Feministák Egyesülete végül 1914. január 11-én alakult meg azzal a céllal, hogy a nők az állami, társadalmi, gazdasági élet minden területén egyenlő jogokkal és egyenlő kötelezettségekkel ugyanúgy érvényesülhessenek, mint a férfiak, és ezzel megszűnjenek azok a korlátozások, amelyeket a férfiak által létrehozott jogrend teremtett. Az egyesület elnöke Jóny Lászlóné volt, társelnökei Domokos Lászlóné és Bödöné Trinksz Paula, titkárok Kárász Józsefné és Kovács Margit, jegyzők Vajda Béláné és dr. Erdélyi Jenőné.<sup>21</sup>

Ágota is lelkes tagja és szószólója volt a nők jogainak biztosításáért és közéleti elismertetésükért indított mozgalomnak. A *Délmagyarország* napilap 1913. december 25-i

---

<sup>17</sup> Interjú Hézer Béláné Fischhof Ágotával 1.o.

<sup>18</sup> Szabó Tamás: A Tahiti Madonna II./1, 3.o

<sup>19</sup> Szabó Tamás: „Pillanatok, sorsok, művek” 38.o.

<sup>20</sup> Szécsi Noémi, Géra Eleonóra: *A budapesti úrinő magánélete*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2016, 341-343.o.

<sup>21</sup> Csizmadia Edit: „A feminista Móra - Móra Ferenc és a feministák kapcsolata sajtócikkek tükrében (1908-1928)” In: *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Új Folyam* 2. Szeged. 2015, 295-297.

számában kétoldalnyi terjedelemben közölte azokat a nyilatkozatokat, amelyeket a szerkesztőség felkérésére küldtek a jövőbeli tagok az alakuló egyesület programjáról és jövőjéről. Itt megjelent Ágota nyilatkozata is, aki úgy vélte, hogy ennek az ez egyesületnek már régen léteznie kellene, mivel a két nem egymással való kölcsönhatását lelki tartalommal és erkölcsi erővel tölti meg, és segíti a lányokat a céljaik elérésében és saját sorsuk felett rendelkezni, mert gyakran egy tehetséges lány sok energiabefektetéssel se juthat annyira sem, mint egy közepes kvalitású vagy tehetségtelen fiú. Szomorúnak találta, hogy a mozgalom gyakran éppen azokban az asszonyokban kelt ellenérzéseket, akiknek az érdekében létrejött, és úgy gondolta, hogy a haladást az elégedetlenség ösztönzi a legjobban.<sup>22</sup>

Valószínűsíthető, hogy Ágota nagy szerepet játszott atyai jóbarátja, Móra Ferenc gondolkodásának modernizálódásában is. Móra a korábbi években számos ironikus hangvételi írásban élcelődött a feminizmussal kapcsolatban, de a régebbi nézeteinek ellentmondóan 1914. január 11-én - szegedi Feminista Egyesület megalakulásával egy napon – megjelent egy cikke a Szegedi Naplóban *Feminizmus* címmel, amely egy nyílt levél volt lányának, Pankának címezve, és mind a tartalma, mind a stílusa erősen a feminista röpiratokra emlékeztetett.<sup>23</sup>

Ugyanakkor Móra konzervatívabb világnézete meg Ágotára gyakorolhatott hatást, hiszen az író szívügyének tekintette, hogy pártfogoltja férjhez menjen, és közreműködött is jövőbelije kiválasztásában. Ágota kisebbik lánya, Klára így emlékezett vissza az író szavaira:

*„Ágikám, kislányom, ne törődjön ezekkel a művészekkel. Majd én bemutatok egy igazi férjnek valót.”*<sup>24</sup>

Móra felesége, Walleshausen Ilona városszerte legendás háziasszony hírében állt, és gyakran fogadott diákokat kosztoltatásra otthonukban. Az egyik „kosztos” Hézer Béla, egy orosházi fiatalember volt, aki kiváló eredménnyel érettségizett az Állami Felső Kereskedelmi Iskolában, majd munkába állt a Magyar-Olasz Bank szegedi fiókjánál, ahol rövidesen főtisztviselő lett.<sup>25</sup>

---

<sup>22</sup> „Feminista élet Szegeden” In: *Délmagyarország*, 1913.

<sup>23</sup> Csizmadia Edit u.o. 297-298.

<sup>24</sup> Szabó Tamás: *A Tahiti Madonna* II./1, 4.o

<sup>25</sup> Szabó Tamás u.o.



A bemutatást követően Ágota szívesen fogadta a jó humorú, mindig kifogástalanul viselkedő fiatalember udvarlását. A szülők támogatásával a fiatal pár 1924. június 25-én eljegyezte egymást, majd egy hónappal később július 21-én házasságot kötöttek az evangélikus gyülekezet templomában. Ágota 1919-ben Margit húgával és Endre öccsével együtt római katolikus hitre tért, keresztszülei Móra Ferenc és Walleshausen Ilona lettek. A házasságkötést követően reverzálist adott a férjének, hogy gyermekeik nemüktől függetlenül evangélikus vallásúak lehessenek.<sup>26</sup>

A szegedi éveikben a házaspár szoros baráti kapcsolatban állt a Vészits családdal. Ágota rendszeresen találkozott Vészits Ferencné Móra Annával, és gyakran indultak közös sétákra szinte egy időben született gyermekeikkel, Hézer Margittal és Vészits Ferencel.

1925-ben Hézer Bélát kinevezték a Magyar-Olasz Bank Orosházán nyitott fiókja igazgatójának, így a család elköltözött Szegedről. Orosházán töltött negyven évük alatt három különböző házban is éltek. Először a Thék Endre utcában béreltek egy három szobás lakást, majd a Torkos Kálmán utca 1-be költöztek egy sarokházba, végül 1942-ben vásárolták meg első saját tulajdonú házukat a Könd utca 20-ban.<sup>27</sup>

Férje oldalán Ágota továbbra is aktív közösségi életet élt. Miután Hézer Béla a helyi Rotary-klub titkára és rendezvényfelelőse lett, Ágota nyelvtudásával segítette az 1936-os nemzetközi Rotary kongresszus megszervezését. Tagja volt a római-katolikus és az evangélikus nőegyletnek, mindkettőnek lelkesen vett részt a munkájában. Férjével rendszeresen rendeztek otthonukban teadélutánokat, amelyek bevételéből szegény családokat támogattak.<sup>28</sup>

## Szeged múzsája

Kétségtől a legizgalmasabb területe Ágota élettörténetének, hogy mennyire erős és maradandó hatást gyakorolt azokra a művészekre, akikkel valamilyen módon kapcsolatba került. Szépségét, intelligenciáját, magával ragadó személyiségét számos író, költő és festőművész őrizte meg az örökkévalóság számára.

Ágota már kislány korában gyakran töltötte az idejét művészek társaságában, hiszen szülei rendszeresen rendeztek vitadélutánokat és társasági találkozókat Korona utcai házukban, amely

---

<sup>26</sup> Szabó Tamás u.o. 4.o.

<sup>27</sup> Szabó Tamás: „A Tahiti Madonna III./3.” In: *Szeged*, 29.évf. 1-2. szám, 2017. 38.o.

<sup>28</sup> Szabó Tamás u.o.

Szeged művelődéstörténetének egyik méltatlanul elfeledett emlékhelye. A Fischhof-szalonn Szeged több művelt polgárának, főként a haladó értelmiség tagjainak kedvelt találkozóhelye volt egészen az 1920-as évek közepéig. A házban rendszeresen előforduló vendégekről Hézer Béla állított össze egy listát nem sokkal 1975-ben bekövetkezett halála előtt. Az állandó vendégek körhöz tartozott Szalay József rendőrkapitány, híres műgyűjtő, Ágota tanulmányainak támogatója, Gaál Endre kultúr tanácsnok, Szederke Lajos, és természetesen a Móra házaspár is. Megfordult a Fischhof-szalomban számtalan festőművész is, akik a műveiket később Ágotának ajándékozták, például Balogh Margit, Bodzássy István, Dinnyés Ferenc, Károlyi Lajos, Löffler Kató, és Teván István. Ezekből a képekből Ágota kisebb műgyűjteménnyel rendelkezett. Néhány művész számára már 1915-ben modellt ült, ekkor készült például Teván István *Fischhof kisasszony arcképe* című ceruzarajza.<sup>29</sup>

Ágota könyvtárosként is sokszor került kapcsolatba festőművészekkel, zenészekkel és írókkal, akik olvasóként lelkesen időztek a művelt és szép lány társaságában a bibliotéka olvasótermének felügyelői asztalánál, és szívesen fogadták irodalmi ajánlásait.

Az általa megihletett irodalmárok közül a legmélyebb kapcsolat egyértelműen kollégájához, Móra Ferenchez fűzte. Az író egyszerre volt jóbarát, pótapa és pártfogó a lány számára, és mindketten mély szeretettel nyilatkoztak a másikról. Ágota egy 1975-ös, meg nem jelent interjújában így emlékezett vissza Móra különleges személyiségére:

*„Elragadó, közvetlen, kedves egyéniség, gonddal öltözött volt, és rajongásig szerették a munkatársai, nagyszerűen tudott bánni az emberekkel (...) Az egész életemre kihatott ez, hogy ő tanított meg az élet apró örömeire, még ma is, ha esik az eső, annak örülök, ha süt a nap, annak örülök.”<sup>30</sup>*

Ágota berlini tanulmányai idején, majd később az orosházi években is levélben tartották a kapcsolatot, és ezek közül a meleg, szeretetteljes, már-már szerelmes hangvételű levelek közül, amelyeket Móra vetett papírra, több is fennmaradt az utókor számára, a Magyar Tudományos

---

<sup>29</sup> Szabó Tamás: A Tahiti Madonna II./1, 5.o

<sup>30</sup> Interjú Hézer Béláné Fischhof Ágotával 3.o.

Akadémia Könyvtárában mintegy 80 darabot őriznek. 1921.07.21-én keltezett levelében például a következőket fogalmazta meg:

*„Én kaptam a maga levelét, kedves és kaptam benne magát is csillogó szemmel, az életre nyitott friss szájjal, játékos kézzel és kemény karral és a maga drága, forró gyerek szívével és ezt egy kicsit a tenyerembe is vettem. És azt gondolom, hogy jó volna a tápéi oltárról való selyembe takargatni és bezárni az inkunábulás szekrény külön fiókjába. (...) Maga ismeri az öreg urat, és tudja, hogy mit csinálna a selyem ruhás szívvvel. Délutánonként, amikor maga van a nagyablakos házban, kibontaná a selyem ruhából és játszana vele, mint az opál-üveggel szokott és látna benne mindenféle napragyogásokat.”<sup>31</sup>*

Ezek a sorok azt mutatják, hogy Móra az atyai érzések mellett táplálhatott egyfajta plátói szerelmet is Ágota iránt, amelyből ihletet tudott meríteni. Ezt alátámasztja, hogy szintén a fenti levélben utalt arra is először, hogy tervez egy könyvet, amelyben mindent leír, amit a szerelemről tud, annak ellenére, hogy sosem írt szerelemes témájú műveket, még csak egy árva verset sem. Az ominózus regény először *A festő halála*, később *Négy apának egy leánya* címen jelent meg, és a történetet Heller Ödön tragédiája mellett egyértelműen Ágota személye inspirálta.

1917-ben került a Somogyi könyvtárba Cs. Sebestyén Károly beosztott polgári iskolai tanár, majd 1918-ban mellékfoglalkozású tiszteletdíjas szakkezelőként Czögler Kálmán főreáliskolai tanár. Az őszirózsás forradalom alatt tisztségéből felmentett Szalay József rendőrfőkapitány önkéntes munkatársként szintén részt vett egy ideig a könyvtár életében. Valamennyiüket elbűvölte a náluk sokkal fiatalabb, szépséges könyvtároskisasszony, és a negyvenes urak felváltva udvaroltak neki. Egy időre magát Mórát is megérintette a szerelem, de hamar átlátta a furcsa ötszög nevetséges mivoltát, így amikor a postáskisasszony szerelméért versengő falusi pap, orvos, és jegyző történetét megírta, már a helyzet komikumát tudta papírra vetni, és negyedikként beleírta a saját alteregóját, Varga Márton író-régészt is.<sup>32</sup> A történetírás többnyire hibásan, Herminke postáskisasszonyként utal az Ágota ihlette karakterre, de az igazság az, hogy Ágota két szerepben is megjelenik a briliáns „regény regényben” szerkezetű történetben.

<sup>31</sup> Apró Ferenc: „Móra Ferenc levelei Fischhof Ágotához” In: *Tiszatáj*, 1979.7.szám. 82.o.

<sup>32</sup> Péter László: „Nők Móra életében és műveiben” In: *Mindenkor csak feléd nézek*, Szeged, Bába és Társai Kiadó, Szeged, 2001, 147.o.

Egyrészt valós önmagaként, mint Herminke, a főszereplő asszisztense, „diákkisasszony, egyetemi polgárnő, akinek fitos orra és gyújtogató szeme van”, de itt a narrátor, a szerző alteregója siet leszögezni, hogy semmiféle gyengéd érzelmeket nem táplál iránta, hiszen az értelem száraz fényén kívül semmiféle tüzek nem lappanganak benne. Ezek tulajdonképpen a szerző gondolatai a jelen síkjáról, amikor regényt papírra veti, és már letisztázta magában korábbi érzéseit.<sup>33</sup> De a címbeli „négy apának egy leánya”, Angyela postáskisasszony szintén Ágotát személyesíti meg, aki négy idősebb úriembert is szerelemre gyűjt, köztük az elbeszélőt is, mint ahogy ez a múltban a valóságban is megtörtént.

A regény 1922-ben megjelent egyik első példányát Móra dedikálta is Ágotának a következőképpen: „*Drága kislányom, Ágikám, ha maga majd megírja egyszer az író életét, legyen könyörületesebb hozzá, mint én voltam A festő halálában. Ígérem, hogy odafönről is mosolyogva nézek le magára. Öreg barátja, Móra Ferenc.*”<sup>34</sup>

Nem Móra volt az egyetlen író, akinek a regényében felbukkant Ágota. Balázs Bélát már kislánykorától ismerte, hiszen mint azt korábban említettem, Balázs Béla édesanyja, Bauer Simonné tanította őt németre és franciára. Az író a Fischhof szalonnak is rendszeres vendége volt, de a könyvtárban is gyakran megfordult. Balázs Bélára Mórához hasonlóan szintén nagy hatást gyakorolt az elbűvölő fiatal lány, és több regényében is szerepeltette. A történetírók általában csak Ács Juliska karakterét említik a *Kalandok és figurák* című novellagyűjteményből, de az először *Isten tenyerén*, majd a későbbiekben ennek a kibővítéseként és átdolgozásaként *Lehetetlen emberek* címmel megjelent kulcsregényben is róla mintázta Balázs Béla a szintén Ágota nevű kamaszlányt. Ami még ennél is érdekesebb, hogy mindkét műben hasonló szituációban szerepeltette.

Balázs Béla regényeinek visszatérő témája reménytelen ifjúkori nagy szerelme, Löw Imánuel főrabbi lánya, Löw Eszter, és az általa okozott csalódás. A *Kalandok és figurák*-ban Zitareh néven jeleníti meg, az *Isten tenyerén*-ben Wertheim Andreaként, a *Lehetetlen emberek*-ben Pittoni Andreaként. Az Ágotáról mintázott szereplők – a *Kalandok és figurák* Ács Juliskája és az *Isten tenyerén* Steinbeck Ágotája – mindkét esetben az ő kontextusában kerülnek bemutatásra, mint a végzetes szerelemre kísértetiesen hasonlító, pimasz, akaratos, vadóc fiatal lányok, akik az

---

<sup>33</sup> Móra Ferenc: *Négy apának egy leánya*, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1960. 20-21.o.

<sup>34</sup> *Interjú Hézer Béláné Fischhof Ágotával* 8.o.

elveszített kedves emlékét idézik meg az elbeszélő szívében. A *Kalandok és figurák*-ban ez így jelenik meg:

„- *Ismeri Zitareht? - kérdeztem Wagnertől. - Nem szakasztott mása neki ez az Ács Juliska?*

- *Csakugyan, emlékeztet rá. A szemöldökei, a szája, a nézése. A mozdulataiban is van valami. Csakugyan. Érdekes, hogy eddig nem vettem észre. De igazán nem szembeszökő a hasonlóság. Zitareh sokkal szebb.*

- *Nem hogy hasonlít hozzá, hanem ugyanaz! Ez a gyerek Zitareh kísértete!*”<sup>35</sup>

Az *Isten tenyerén* című regényben pedig szinte ugyanezeket a gondolatokat fogalmazza meg az elbeszélő Steinbeck Ágotáról:

„*Tudod ki emlékeztet rá? (szerk: Wertheim Andreára) Ágota! A kis Sternberg. Külsőségeiben alig hasonlít. De van itt valami, ami ugyanaz, ami talán utánam jött? És mégis egész más.*”<sup>36</sup>

Tovább erősíti a párhuzamot, hogy fejezetcímek is teljesen megegyeznek, a *Kalandok és figurák*-ban a *Zitareh kísértete*, az *Isten tenyerén*-ben pedig az *Andrea kísértete* című fejezetből származnak a fenti idézetek. Az ismert források alapján nem tudjuk, hogy Ágota és Balázs Béla mennyire álltak közeli viszonyban, de a fentiek alapján abban biztosak lehetünk, hogy Ágota komoly hatással volt a szerzőre, és valamilyen oknál fogva erősen emlékeztette őt Löw Eszterre.

Szintén egy fontos kapcsolat volt Ágota életében a Juhász Gyulához fűződő barátsága. Móra Ferenc mutatta be őket egymásnak a könyvtárban, és az általában zárkózott, félénk, magának való költő rá nem jellemző módon egyből nyitott és barátságos volt a lány irányába, és szívélyesen, kedvesen mosolygott rá.<sup>37</sup> Ahogy Ágota beszámolt róla visszaemlékezéseiben, általában könyvekről folytattak hosszú beszélgetéseket. Juhász Gyula nagyon szerette az irodalomtörténetet, művészettörténetet, a zenét és a társadalomtudományokat, kiválóan olvasott németül is. Ágota meghívta őt a családjához is, és kölcsönzött számára néhány ritka könyvet édesapja könyvtárából, például Dantét olaszul, Steinbeck könyveket, és Dosztojevszkijt. Juhász Gyula nagyra becsülte a

---

<sup>35</sup> Balázs Béla: „Zitareh kísértetei” In: *Kalandok és figurák*, e-könyv, 30.o.

<sup>36</sup> Balázs Béla: *Isten tenyerén*

<sup>37</sup> Interjú Hézer Béláné Fischhof Ágotával 5.o.

lány irodalmi jártasságát, és így dedikálta neki 1921-es *Nefelejcs* című kötetét: „*Fischhof Áginak, kulturális előrehaladásom legfőbb előmozdítójának hálás szeretettel: Juhász Gyula*”.

Ágotát nagyon mehatották a költő kedves szavai, így beszélt erről a későbbiekben:

„*Ez olyan szép, olyan jól esik, mert én olyan szívesen foglalkoztam vele, akkor felragyogott az ő szeme, mikor egy-egy olyan témáról beszélhettünk, amiről senkivel nem tudott beszélni sehol. Ő tisztában volt vele, hogy ezekhez a művekhez, amire én a figyelmét felhívtam, nem is jutott volna hozzá, eszébe sem jutott volna, hogy léteznek.*”<sup>38</sup>

Szintén nagyon büszke volt Juhász Gyula neki címzett, *Ex libris Ágotának* című versére, és Mórával egyetértésben úgy vélte, hogy sokkal nagyobb dicsőség intellektuális verset ihletni, mint szerelmeset.<sup>39</sup>

De Ágota nem csak írókat és költőket ihletett meg, hanem festőművészeket is. A legismertebb róla készült festmény Moholy-Nagy László munkája, amely Móra Ferenc elnevezésének köszönhetően a „Tahiti Madonna” néven került be a köztudatba.

A tüzes, élénk színű festmény 1919 késő őszen készült a Fischhof család Korona utcai lakóhelyén, miután a festő megkérte a szülőket, hogy lefesthesse a lányukat.

Szabó Tamás idéz a cikkében Ágota 1966. május 24-én Szelesi Zoltán művészettörténész számára írt, azóta már elkallódott leveléből, amelyben beszámolt a festmény keletkezésének körülményeiről:

„*Moholy-Nagy László Szegeden körülbelül az 1918/19-es években élt, mintegy 23 éves korában. Bútorozott szobát bérelt, ha jól emlékszem rokonánál. Középmagas, szemüveges, minden iránt érdeklődő, kevés beszédű, feltűnően intelligens, erősen haladó gondolkodású fiatalember volt. (...) Velem a Somogyi Könyvtárban került baráti kapcsolatba. (...) Házunkban Moholy-Nagy kívánságára modellt ültem. Előzetesen levett a fáról egy nagy birsalmát, és azt a kezembe helyezte. Így készített portrét rólam. Ezt nem írta alá, hanem a jobb felső sarokban „ÁGI” megjelölést alkalmazott. Munkája közben, amikor érdeklődően felvettem, hogy elég sokáig készül a portré, azt válaszolta, hogy tanulmányoznia is kell. Arra a barátságos észrevételemre pedig, hogy a kép*

---

<sup>38</sup> Interjú Hézer Béláné Fischhof Ágotával 7.o.

<sup>39</sup> Bozóky Éva, *Látogatóban Móra Ferenc „kisininál”* In: Nők Lapja, 1976, 26. 9.o.

*alig hasonlít rám, az volt a válasza, hogy nem fényképet, hanem festményt készít rólam, úgy, amilyennek lát.*”<sup>40</sup>

A festmény az 1919. november 1-én megnyitott Gergely-Moholy-Milkó tárlaton került először nyilvánosság elé. A kiállítás megnyitását Juhász Gyula vállalta, aki lelkes beszédben méltatta pártfogoltjai művészetét. Itt történt meg Móra Ferenc emlékezetes „Tahiti Madonna” felkiáltása, amely elnevezés rajta is maradt a festményen a későbbiekben is. A portré a mai napig a Fischhof család leszármazottjainak a birtokában található.<sup>41</sup>

Ágota szépségét más alkotók is megörökítették, Gergely Sándor például ugyancsak „Ági”-ként nevezte modelljét egy ex librisként megjelent grafikán, amelyen érzéki nőiségű, ruhátlan nőalakként ábrázolta. Megfestette ezen kívül még Nyilasy Sándor, Heller Ödön, és Balogh Margit is.<sup>42</sup>

## **A vészkorszak és a késői évek**

Orosházán Ágota a férjével és két lányával békés, nyugodt családi életet élt az 1930-as években. Bár még továbbra is írt recenziókat lapokba, életét mégis egyre inkább a háztartásnak és a családnak szentelte. Ebbe az idillbe avatkozott bele egyre erőszakosabban a németbarát háborús magyar politika, amely napról napra erősebben rekesztette ki és üldözte a zsidó származású lakosságot.

Az 1944. március 19-én bekövetkezett német megszállást követően kezdetét vette a zsidó állampolgárok gettókba gyűjtése, majd deportálása. Bár a Fischhof család tagjai már évekkel korábban kikeresztelkedtek, mégis veszélyben forgott az életük. A gettósítás hírére Ágota szülei, Fischhof Sámuel és Léderer Julianna 1944 június 21-én inkább az önkéntes halált választották otthonukban a megaláztatások helyett. Az idős Fischhof Sámuel ezt írta gyermekeinek szánt búcsúlevelében: „(...) befejeztük a játékot.”<sup>43</sup>

A család többi tagjára is tragikus sors várt. Ágota György bátyja még korábban, az első világháború idején esett el, hűgát, Margitot deportálták, és soha nem tért haza, munkaszolgálatos

---

<sup>40</sup> Szabó Tamás: „A Tahiti Madonna III./2.” In: *Szeged*, 28.évf. 12. szám, 2016. 17.o.

<sup>41</sup> Szabó Tamás: „A Tahiti Madonna III./3.” In: *Szeged*, 29.évf. 1-2. szám, 2017. 42.o.

<sup>42</sup> Apró Ferenc: „Fischhof Ágota csodálatos élete” In: *Szeged*, 1995.június, 37.o.

<sup>43</sup> Szabó Tamás: „A Tahiti Madonna III./3.” In: *Szeged*, 29.évf. 1-2. szám, 2017. 39.o.

öccsét, Endrét pedig 1945. április 6-án látták utoljára bajtársai a birodalmi határon, egy gyalogmenetben nyugatra vonultatott büntetőszázad végén. Szemtanúk elbeszélése szerint az ausztriai Mauthausenben, a haláltábor szöges drótkerítéses barakkjai előtt néhány száz méterrel maradt le, és nagy valószínűség szerint lelőtték.

Ágota leányaival Orosházáról Budapestre menekült, és férje kapcsolatainak köszönhetően sikerült menedéket kapniuk a Vas utca 2/C alatt, a református és evangélikus egyház közös szállóépületében, a Keresztény Ifjúsági Egyesület székházában. Hézer Bélát eközben Munkácsra hívták be katonai szolgálatra, büntetésként a német- és nyilaskeresztes hatalom ellen hangoztatott nézeteiért, annak ellenére, hogy már túlhaladta a katonaköteles életkort.

Budapest ostromát Ágotáék a Vas utcai óvóhelyen élték túl, majd 1945. februárjában, amikor a szovjet hadsereg teljesen elfoglalta a pesti oldalt, kalandos körülmények között visszatértek Orosházára. Az utazás négy napig tartott, részben gyalog, részben tehervonatra kapaszkodva. Visszatérve azzal szembesültek, hogy a megszálló hadsereg katonatiszteteket szállásolt el a házukban, akik két évet töltöttek ott. 1948. szeptember elején a Rákosi-rendszer államosította a Hézer-Fischhof családi házat, de a család továbbra is Orosházán maradt.

Ágota és férje az 1960-as évek közepén költözött végleg Budapestre, hogy közelebb legyenek lányaikhoz és az unokákhoz. Ismerősök segítségével szereztek egy olcsó és kényelmes szuterén-lakást. Gyermekük sokat törődtek velük, ők pedig segítettek az unokák, majd a dédunoka nevelésében is.

Ágota 1976. szeptember 11-én, 81 éves korában hunyt el váratlanul, majd október 24-én Hézer Béla önként követte szeretett hitvesét. A házaspár 52 éven át élt együtt, és azóta is együtt nyugszanak a Farkasréti temetőben, egy kétszemélyes urnafülkében.<sup>44</sup>

Fischhof Ágota emlékét őrzi a róla elnevezett díj, amelyet a Somogyi-könyvtár hozott létre 2003-ban, és minden évben az intézmény kiemelkedő munkát végző könyvtárosának ítél oda.

---

<sup>44</sup> Szabó Tamás: „A Tahiti Madonna III./3.” In: *Szeged*, 29.évf. 1-2. szám, 2017. 40-42.o.



## Irodalom

APRÓ FERENC. „Fischhof Ágota csodálatos élete” In: *Szeged*, 1995.június

APRÓ FERENC „Móra Ferenc levelei Fischhof Ágotához” In: *Tiszatáj*, 1979.7.szám

BALÁZS BÉLA. *Isten tenyerén* (1921)

Online: <https://mek.oszk.hu/21400/21483/21483.htm>

BALÁZS BÉLA. *Kalandok és figurák* (1918) e-könyv

BOZÓKY ÉVA. „Látogatóban Móra Ferenc „kisinasánál”. In: *Nők Lapja*, 28.évf. 26.szám, 1976

CSIZMADIA EDIT. „A feminista Móra - Móra Ferenc és a feministák kapcsolata sajtócikkek tükrében (1908-1928)” In: *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Új Folyam 2*. Szeged. 2015.

*Interjú Hézer Béláné Fischhof Ágotával.* (Gépirat) Somogyi-könyvtár, Helyismereti gyűjtemény, 1974.

„Feminista élet Szegeden. Nyilatkozatok a programról.” In: *Délmagyarország*, 1913. dec. 25.

JUHÁSZ GYULA. *Ex Libris Ágotának* (1920)

Online: <https://www.magyarirok.hu/juhasz-gyula/e/ex-libris> Letöltve: 2025.04.26.

MÓRA FERENC. *Négy apának egy leánya*, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1960.

PÉTER LÁSZLÓ. „Nők Móra életében és műveiben” In: *Mindenkor csak feléd nézek, Szeged*, Bába és Társai Kiadó, Szeged, 2001.

SZABÓ TAMÁS. „A Tahiti Madonna II/1” In: *Szeged*, 28.évfolyam 11.szám, 2016. november

SZABÓ TAMÁS. „A Tahiti Madonna III/2” In: *Szeged*, 28.évfolyam 12.szám, 2016. december

SZABÓ TAMÁS. „A Tahiti Madonna III/3” In: *Szeged*, 29.évfolyam 1-2.szám, 2017. január-február

SZABÓ TAMÁS. „Pillanatok-sorsok-művek” In: *Bácsország*, 2016. 3-4. szám

SZÉCSI NOÉMI, GÉRA ELEONÓRA. *A budapesti úrinő magánélete*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2016.